

Ἰδρυμα Βυζαντινῆς Μουσικολογίας

ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗ ΤΗΣ ΨΑΛΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ Α΄ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ (Ἀθήνα, 3 - 5 Νοεμβρίου 2000) ΧΡΟΝΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ

Τὸ Ἰδρυμα Βυζαντινῆς Μουσικολογίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, μετὰ ἀπὸ εἰσήγηση τοῦ Διεθυντοῦ κ. Γρηγορίου Στάθη, Καθηγητοῦ τῆς Βυζαντινῆς Μουσικολογίας καὶ Ψαλτικῆς Τέχνης τοῦ Τμήματος Μουσικῶν Σπουδῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, καὶ ὑπὸ τὴν αἰγίδα καὶ εὐλογία τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστοδοῦλου, Προέδρου τοῦ

Τοῦ κ. **ΓΡ. Θ. ΣΤΑΘΗ**
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Δ.Σ. τοῦ Ἰδρυμάτος, διοργάνωσε καὶ πραγματοποιήσε, κατὰ τὸ τριήμερο 3-5 Νοεμβρίου 2000, τὸ Α΄ Πανελλήνιο Συνέδριο Ψαλτικῆς με κεντρικὸ θέμα «*Θεωρία καὶ Πράξη τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης*». Τὸ Συνέδριο εἶχε ἀκραιφνῶς ἐπιστημονικὸ χαρακτήρα καὶ εἶχε ὡς στόχο τὴν διερεύνηση τοῦ θέματος καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ, ἱστορικὴ καὶ θεωρητικὴ ἐξακρίβωση τῶν βασικῶν πτυχῶν, οἱ ὁποῖες μορφοποιοῦν τὸν ἰδιαίτερο αὐτὸν ἑλληνικὸ μουσικὸ πολιτισμὸ, τὴν Ψαλτικὴ Τέχνη τῆς ὀρθόδοξης λατρείας, δηλαδή τὴν βυζαντινὴ καὶ μεταβυζαντινὴ –νεώτερη ἑλληνικὴ– μελοποιΐα.

Τὸ συνέδριο ἦταν ἀνοικτὸ γιὰ παρακολούθηση ἀπὸ κάθε καλοπροαίρετο ζητητὴ τῆς ἀληθείας. Τὸ παρηκολούθησαν ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸ ἐπίσημοι ἐκπρόσωποι - μουσικολογιώτατοι ψάλτες τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τῆς Κρήτης, τῶν Δωδεκανήσων καὶ τῆς Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας τῆς Πάτμου καὶ παμπληθεῖς ἄλλοι μουσικολόγοι ἐρευνητές, μουσιολόγοι, μουσικοδιδάσκαλοι, μελοποιοί, συγγραφεῖς καὶ ἐκδότες διδλίων περὶ τὴν Ψαλτικὴ Τέχνη, καὶ θεοαίως καὶ πολλοὶ φορεῖς καὶ ἐκπρόσωποι τῶν συνδικαλι-

στικῶν ὁργανώσεων τοῦ κλάδου τῶν Ἱεροψαλτῶν.

Ἡ θεματικὴ τοῦ Συνεδρίου καθορίσθηκε νὰ ἐκτείνεται σὲ πέντε μόνο εἰσηγήσεις, τὶς ὁποῖες ἐτοίμασαν καὶ πραγματεύθηκαν ἰσάριθμοι πανεπιστημιακοὶ διδάσκαλοι τῶν Τμημάτων Μουσικῶν Σπουδῶν τῶν ΑΕΙ τῆς χώρας, καὶ ὁ Ἑγούμενος τῆς ἱερᾶς μονῆς Τατάρνης.

Γιὰ τὰ βασικὰ θέματα τῆς ψαλτικῆς πράξεως ἀπὸ ἐποχὴ ἐρμηνευτικὴ ἀφιερώθηκε μιὰ συνεδρίαση στρογγυλῆς τραπέζης, στὴν ὁποία ἐξέφρασαν τὶς ἀπόψεις τοὺς διακεκριμένοι Πρωτοψάλτες καὶ Χοράρχες. Ἀπ' τὴν διαπραγμάτευση τῶν θεμάτων καὶ τὴν διεξαγωγὴ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου, καὶ μέσα ἀπ' τὸν μικρὸν διάλογο, πού ἐπιδιώχθηκε καὶ ἐξασφαλίσθηκε μὲ ἄπογο τρόπο, –παρὰ τὶς κάποιες ἀντεγκλήσεις πού ἐπιχειρήθηκαν γιὰ ἐκτροπὴ ἀπ' τὴν καθορισμένη θεματολογία–, ἀναδύθηκαν οἱ ὀρθοὶ ἀποτιμήσεις ἐπὶ τῶν ψαλτικῶν πραγμάτων τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖες ἐπιτρέπουν νὰ δρομολογήσουμε τὴν ὑλοποίηση τῶν πρακτέων, κατὰ τάξη καὶ προτεραιότητα, μὲ σοβαρότητα καὶ ἀκριβεία.

Τὸ Συνέδριο πραγματοποιήθηκε στὴν Αἴθουσα Τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ στὴν Αἴθουσα Συνεδρίων τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρυμάτος Ἑρευνῶν.

Κατὰ τὴν ἐπίσημη ἑναρξὴ προσφώνησε τοὺς συνέδρους ὁ Πρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, καθηγητὴς κ. Γεώργιος Μπαμπινιώτης καὶ ἀναγνώσθηκε σχετικὸ Μήνυμα τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου, ἀπ' τὸν Ἀρχοντα Πρωτοψάλτη τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας κ. Λεωνίδα Ἀστέρη. Ὁ Γέρον Γρηγόριος τῆς Ἀδελφότητος τῶν Δανιηλαίων ἔφερε τὴν εὐλογία γιὰ τὸ Συνέδριο ἀπ' τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ὁ Πρόεδρος τῆς Ὁμοσπονδίας Συλλόγων Ἱεροψαλτῶν Ἑλλάδος Πρωτοψάλτης κ. Χρήστος Χατζηνικολά-

ου ἐξέφρασε τὴν ἱκανοποίηση τοῦ Ἱεροψαλτικοῦ Κλάδου γιὰ τὸ γεγονός. Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστόδουλος κήρυξε εὐλογητικὰ τὴν διεξαγωγή τοῦ Συνεδρίου. Τὴν πρώτη εἰσήγηση μὲ θέμα *Ἱστορικὴ θεώρηση τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης· διδακτικὴ καὶ διάδοσις*, ἀνέπτυξε ὁ κ. Γρηγόριος Στάθης, Καθηγητὴς Βυζαντινῆς Μουσικολογίας καὶ Ψαλτικῆς Τέχνης τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ Διευθυντὴς τοῦ Ἰδρύματος Βυζαντινῆς Μουσικολογίας.

Τὸ Συνέδριο συνέχισε τὶς ἐργασίες του τὸ Σάββατο τὸ πρωῒ, 4 Νοεμβρίου, στὸν συνεδριακὸ χώρο τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἑρευνῶν. Παρουσίασαν τὶς εἰσηγήσεις τοὺς οἱ ἐλλογιμώτατοι Καθηγητές, κ. Ἀντώνιος Ἀλυγιάκης, τοῦ Πανεπιστημίου Μακεδονίας, *Ἡ ἐκφωνητικὴ ψαλτικὴ πράξις· τὰ “χῶμα” καὶ τὰ “ἐκφώνως” ἀναγνώσματα*· κ. Ἀχιλλέας Χαλδαιάκης τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, *Ἡ θεωρητικὴ σπουδὴ τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης· ἀπόπειρα διαχρονικῆς προσέγγισης*· καὶ κ. Δημήτριος Παννέλος, τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου, *Τὰ ἔντυπα Θεωρητικὰ τῆς Ψαλτικῆς· ἀνακύπτοντα προβλήματα*. Ὁ Καθηγούμενος τῆς ἱερᾶς μονῆς Τατάρνης ἀρχιμανδρίτης Δοσίθεος Κανέλλος ἔκλεισε τὸν κύκλο τῶν εἰσηγήσεων μὲ θέμα *Τελετουργικὴ διάσταση τῆς Ψαλτικῆς· περὶ τυπικῆς εὐταξίας*.

Τὸ ἀπόγευμα τοῦ Σαββάτου, 4 Νοεμβρίου ἀφιέρωθηκε ὅλος ὁ χρόνος στὴν εἰδικὴ συνεδρίαση στρογγυλῆς τραπέζης γιὰ ἐλεύθερη συζήτηση, ἐπὶ τοῦ βασικοῦ θέματος τῆς ψαλτικῆς πράξεως ἀπὸ ἔποψη κυρίως ἐρμηνευτικῆς. Στὴν στρογγυλὴ τράπεζα κάθησαν οἱ μουσικολογιώτατοι κύριοι: Λεωνίδας Ἀστέρης - Ἀρχων Πρωτοψάλτης τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, οἱ Ἀγιορεῖτες Γέροντες Ἱερομόναχος Γρηγόριος καὶ Μοναχὸς Δανιὴλ τῆς Ἀδελφότητος τῶν Δανιηλαίων, Χαρίλαος Ταλιαδῶρος - Πρωτοψάλτης τοῦ ἱ. ν. ἁγίας Σοφίας Θεσσαλονίκης καὶ ὁφφικιάλος Ἀρχων Πρωτοψάλτης τῆς Ἀγιοτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως, Λυκοῦργος Ἀγγελόπουλος - Πρωτοψάλτης τοῦ ἱ. ν. ἁγίας Εἰρήνης Ἀθηνῶν καὶ ὁφφικιάλος Ἀρχων Πρωτοψάλτης τῆς Ἀγιοτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως, Ἀθανάσιος Βουρλῆς - Λέκτωρ τοῦ Τμήματος Θεολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ Πρωτοψάλτης τοῦ ἱ. ν. ἁγίας Μαρίνης Ἰλισσίων, Ἀντώνιος Ἀλυγιάκης - Καθηγητὴς τοῦ Τμή-

ματος Μουσικῆς Τέχνης καὶ Ἐπιστήμης τοῦ Πανεπιστημίου Μακεδονίας τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ κ. Γρηγόριος Θ. Στάθης - Καθηγητὴς Βυζαντινῆς Μουσικολογίας καὶ Ψαλτικῆς Τέχνης τοῦ Τμήματος Μουσικῶν Σπουδῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ χοράρχης τοῦ Χοροῦ Ψαλτῶν «Οἱ Μαῖστορες τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης». Τὴν διεύθυνση τῆς συζητήσεως, κατὰ ὀλιγόλεπτες εἰσηγήσεις καὶ παρεμβάσεις, εἶχε ὁ Γρηγόριος Στάθης.

Μὲ σεβασμὸ καὶ υπεράσπιση τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐκφράσεως ὅλων τῶν συνέδρων, ἀκούστηκαν πολλὲς καὶ ἐνδιαφέρουσες ἀπόψεις ἐπὶ πολλῶν θεμάτων, ὅχι πάντοτε σχετικῶν μὲ τὴν προσδιορισμένη θεματολογία καὶ κάποτε ὅχι μὲ κοινὸ τρόπο ὡς πρὸς τὴν διατύπωση. Ἔτσι καὶ ἄλλιως, πάντως, ἦταν μιὰ ἄσκηση τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐκφράσεως, ἢ ὅποια πάντοτε κρίνεται ἀπ' τοὺς ἀκουστὲς καὶ διαβαθμίζεται. Καὶ οἱ ὁμιλοῦντες καὶ οἱ ἀκούοντες σὲ δημόσιες συνάξεις μὲ προκαθορισμένη θεματικὴ, κατὰ τὴν ἄσκηση τοῦ θείου δώρου τοῦ διαλόγου, πρέπει νὰ γνωρίζουμε τὸ «ὁ νοῶν νοεῖτω» καὶ τὸ «ὁ ἔχων ὧτα ἀκούειν ἀκουέτω». Ἡ ἀκρόαση στὰ συνέδρια εἶναι πάντοτε μαθητεία, ποὺ μᾶς ἱκανώνει νὰ κατακτοῦμε κάποιον ἀναβαθμὸ τῆς γνώσεως. «Γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς», εἶπεν ὁ Κύριος. Σὲ περισσότερη γνώση καὶ ἀλήθεια περὶ τὰ ψαλτικά καὶ σὲ συνεδριακὴ παιδαγωγία στόχευσε καὶ τὸ Α' Πανελλήνιο Συνέδριο Ψαλτικῆς Τέχνης. Μάρτυς ἀψευδῆς καὶ ἡ ἀπ' εὐθείας μετάδοση ἀνὰ τὸ πανελλήνιον ἀπ' τὸν Ραδιοφωνικὸ Σταθμὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἡ εἰδικὴ μαγνητοφώνηση.

Δύο ἔξοχα ψαλτικά γεγονότα, τὰ ὅποια χαιρετίστηκαν ὡς ἱστορικὰ καὶ ἴσως ἀνεπανάληπτα, ἔκλεισαν πανηγυρικὰ τὸ Α' Πανελλήνιο Συνέδριο Ψαλτικῆς Τέχνης.

Πρῶτο· Ἀρχιερατικὸ Συλλεῖτουργο καὶ Μνημόσυνο τῶν ἀπ' αἰῶνος ψαλτῶν μὲ προεξάρχοντα τὸν Μακαριώτατο Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστόδουλο στὸν ἱερὸ Μητροπολιτικὸ ναὸ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐψαλαν καὶ διηύθυναν τοὺς Χοροὺς τῶν ψαλτῶν-ἐκπροσώπων τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων στὸ Συνέδριο, ὁ Ἀρχων Πρωτοψάλτης τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας κ. Λεωνίδας Ἀστέρης καὶ ὁ Πρωτοψάλτης τοῦ ἱεροῦ ναοῦ

Ἁγίας Σοφίας Θεσσαλονίκης κ. Χαρίλαος Ταλιαδωρός.

Δεύτερο· Ψαλτική ἐκδήλωση στὸν ἱερὸ ναὸ ἁγίου Παντελεήμονος στὴν ὁδὸ Ἀχαρνῶν ἀπὸ Χορὸ ἀπαρτιζόμενο ἀπὸ ὅλους τοὺς ψάλτες (ἀ ψάλτες-λαμπαδαρίους-δομεστίκους) ἐκπροσώπους τῶν ἱερῶν Μητροπόλεων καὶ τοὺς «Μαῖστορες τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης», ὑπὸ τὴν χορορχία τοῦ Καθηγητοῦ κ. Γρηγορίου Στάθη. Ἐψαλαν ἀπ' τὴν ἐτοιμασμένη ἐπὶ τούτῳ Ψαλτικῇ Φυλλάδα «Ψάλλατε συνετῶς τῷ Θεῷ» μὲ πλήρη ὁμοφωνία καὶ θαυμαστὴ συμφωνία.

Μετὰ τὴν λήξη τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ τοῦ Α' Πανελληνίου Συνεδρίου τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης καὶ μὲ τὴν εὐστοχὴ ἀποτίμησιν ἀπ' τὸν Μακαριώτατο Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χρυσόδουλο, στὸ τέλος τῆς ψαλτικῆς ἐκδηλώσεως στὸν ἱερὸ ναὸ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, καταγράφονται ἐδῶ τὰ ὅσα καλὰ καὶ θετικὰ προέκυψαν ἀπ' τὴν διεξαγωγὴ αὐτοῦ τοῦ Συνεδρίου καὶ ἀπαριθμοῦνται καὶ ἀνακοινώνονται, γιὰ νὰ μετρήσουν καὶ ἀναγνωρίσουν ὅλοι, οἱ καλοπροαίρετοι καὶ μὴ, καὶ τὴν δική τους συμβολή, –μὲ τὴν θετικὴ ἢ καὶ σὲ λίγες περιπτώσεις τὴν ἀρνητικὴ τους στάση–, στὴν ἐπισήμανση αὐτῶν τῶν θεμάτων, ποὺ εὐδόκησε ὁ Θεὸς νὰ προβληθοῦν καὶ ἐπιτευχθοῦν.

α. Ἀπολυπραγμόνητη ἐμμονὴ στὴν παραδεδομένη ψαλτικὴ παράδοση, γραπτὴ καὶ προφορικὴ. Ἀκλινὴς ὁδηγὸς ἡ Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ καὶ τὸ Ἅγιον Ὄρος.

β. Ἡ Νέα Μέθοδος τῶν Τριῶν Διδασκάλων (Χρυσάνθου-Γρηγορίου-Χουρμουζίου), τοῦ 1814-15, μὲ τὴν συστηματικὴ θεωρία καὶ ἀναλυτικὴ σημειογραφία της, ὡς ὁ τέταρτος καὶ τελευταῖος σταθμὸς ἐξελίξεως τῆς σημειογραφίας, ὑπῆρξε καὶ παραμένει «εὐεργεσία τοῦ ἔθνους», καὶ εἶναι ἡ μόνη ἀκλινὴς Μέθοδος γιὰ τὴν ὁμοιόμορφη παράδοση καὶ διδασκαλία τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, δηλαδὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ψαλτικῆς Τέχνης, κατὰ τὶς διορθώσεις τῆς Πατριαρχικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ 1881.

γ. Ἡ σπουδὴ καὶ μελέτῃ τῆς χειρόγραφης παράδοσεως ἐπὶ τῆς θεωρίας καὶ τῆς μουσικῆς καθ' αὐτὴν εἶναι χρέος ἐπιστημονικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ-ψαλτικὸ καὶ ἀποτελεῖ εὐλογία γιὰ τὸν πολλαπλασιασμὸ τῶν γνώσεων καὶ τὴν διακρίδωσιν τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας. Ἡ Ἑλληνικὴ Ψαλτικὴ Τέχνη λέγε-

ται, καὶ ὀρθῶς, ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς νεωτέρους Βυζαντινὴ Μουσικὴ· στὴν πράξιν ὁμως δὲν ψάλλουμε τὰ θαυμαστὰ μελοποιήματα τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποία ἡ Ψαλτικὴ Τέχνη ἔφθασε σὲ κορυφαῖες ἐπιτεύξεις, παρὰλλῃλα μὲ τὶς ἄλλες βυζαντινὲς λατρευτικὰς τέχνες, τὴν Ἀγιογραφία, τὴν Ναοδομία, τὴν Κεντητικὴ, κ.ἄ. Καὶ θαυμάζουμε τὶς ἄλλες τέχνες καὶ τὶς θέλουμε «βυζαντινές», δὲν κάνουμε ὁμως τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὴν βυζαντινὴ Ψαλτικὴ. Οἱ ἱστορικοὶ λόγοι καὶ ἡ ἐξέλιξις τῶν λατρεϊκῶν πραγμάτων μᾶς προσφέρουν, δέδαια, κάποια ἐλαφρυντικά. Εἶναι, πάντως καιρὸς νὰ θεωροῦμε ἐνῑαία τὴν βυζαντινὴ καὶ μεταβυζαντινὴ Ψαλτικὴ Τέχνη.

Ἡ γνώσις, πάλι, ἀποκαλύπτει τὸν ἀρίφνητο πλοῦτο τῆς βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς μελοποιίας, μιᾶς χιλιάδας περίπου Ἑλλήνων μελοποιῶν σὲ μιὰ ὑπερχιλιετὴ περίοδο (μέσα δεκάτου αἰῶνος μέχρι σήμερα) καὶ ἐπισημαίνει διδαχὰς καὶ λεπτομέρειες ποὺ ὅπωςδήποτε ἐμπλουτίζουν τὴν παράδοση καὶ τὴν σημειογραφία τῆς Νέας Μεθόδου. Ἀπ' τὴ μελέτῃ καὶ γνώσι καὶ ἔκδοσιν τοῦ πλούτου τῆς βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς μελοποιίας εἶναι δέδαιον ὅτι θὰ προκύψει ἐμπλουτισμὸς τῆς ψαλτικῆς λατρείας μὲ παλαιὰ μελοποιήματα.

δ. Ἡ ἐπιστημονικὴ θεώρησις, μὲ συγκέντρωσι καὶ κριτικὴ ἔκδοσις, τῶν θεωρητικῶν συγγραμμάτων ποὺ κατὰ καιροὺς παραδόθηκαν καὶ καταγράφηκαν στὰ χειρόγραφα, εἶναι προϋπόθεσις γιὰ τὴν ἐκπόνησιν Νέου Θεωρητικοῦ τῆς Μουσικῆς. Ἡ σοβαρὴ καὶ ἐπιστημονικὴ ἐνασχόλησις μὲ τὰ θεωρητικὰ πράγματα τῆς Ψαλτικῆς εἶναι δέδαιον ὅτι θὰ κατατείνει, παρεμφερῶς, στὴν ἐκπόνησιν νέου σχεδίου διδασκαλίας καὶ ἐκμαθήσεως τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης.

ε. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα στὴν τελικὴ τῆς φανέρωσις ἀπαιτεῖ τὸν σχεδιασμὸ καὶ τὴν ἔκδοσιν νέου τύπου μουσικῶν διδλίων, μὲ διπλὴ σημειογραφία, –τὴν πρωτότυπην συνοπτικὴν καὶ τὴν νέα ἀναλυτικὴ–, ὅπου ἡ ἐντόπισις τῶν ἐλλειπόντων καὶ ἡ ἀκριβὴς γνώσις μπορεῖ νὰ συμπληρῶναι τὴν μουσικὴ ἔκφρασις τῆς σημειογραφίας τῆς Νέας Μεθόδου. Αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ ὀφειλόμενο χρέος πρὸς τοὺς μεγάλους μελοποιούς· νὰ κωδικοποιήσουμε, δηλαδή, τὰ μελοποιήματά τους καὶ τὰ διατηρήσουμε καὶ τὰ ψάλλουμε ἀναλλοίωτα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο

θά αποδίδεται ή τιμή και ή άξία, κατά χρέος, και θά μετρεΐται και αναγνωρίζεται ή νέα κάθε φορά δημιουργία υπό των ψαλτών-μελοποιών στο χώρο της Ψαλτικής, κατά τὸ τάλαντο πού «άνωθέν ἐστι καταβαΐνον».

Πολυσήμαντες ἐπισημάνσεις και προτάσεις σχετικά με την ιστορική διαδρομή, την διδακτική και την διάδοση, και την θέαση και διαχρονική προσέγγιση της θεωρίας της Ψαλτικής Τέχνης διατυπώθηκαν και ἐκφράστηκαν ἀπ' τούς εισηγητές κυρίους Γρηγόριο Στάθη και Άχιλλέα Χαλδαιάκη.

ς. Ἡ διάκριση μεταξύ περιγραφικής - δυναμικής σημειογραφίας και προσδιοριστικής σημειογραφίας βοηθεΐ στην κατανόηση των διαφορών ἐμμονών σέ παραδεδομένη ἔκφραση ή σέ δυτικίζουσα μουσική ἀντίληψη. Αὐτή ή διάκριση, πού θέλει περισσότερη μελέτη σέ λεπτομέρειες, μπορεΐ νά βοηθήσει σέ ἀναθεωρήσεις, ὡς πρὸς τὸν τρόπο διδασκαλίας της Ψαλτικής, και διαφύλαξη της ζωντανής προφορικής παραδόσεως. Κάποια θέματα για τὸν προσδιορισμὸ των διαστημάτων ἔθιξε ή εἰσήγηση τοῦ κ. Δημητρίου Παννέλου.

ζ. Ὡς πρὸς τὰ «ἐκφώνως» ἀναγιγνωσκόμενα στή λατρεία, κυρίως βιβλικές περικοπές, ἀλλὰ και τὶς παντοῖες δεήσεις και εὐχές, προκρίνεται ή παραδεδομένη ἀπ' τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο πρώτη φωνογραφημένη παράδοση τοῦ Ἀρχοντος Πρωτοψάλτου Ἰακώβου Ναυπλιώτου. Πειστικά και ἀδιαμφισβήτητα ἦταν τὰ ἐπιχειρήματα, ὕστερα ἀπὸ σχετική σπουδή, πού προσκόμισε ὁ εισηγητής κ. Ἀντώνιος Ἀλυσγιάκης.

Τὰ σχετικά με την Ἐκφωνητική Σημειογραφία και Πράξη θέματα εἶναι ἀπ' τὰ πλέον παραμελημένα μέχρι τώρα· και εἶναι καιρὸς νά διατρίψουμε εἰδικά, γιατί τὸ θέμα αὐτὸ ἔχει και εὐρύτερες λειτουργικές διαστάσεις για την καλύτερη κατανόηση τοῦ λόγου στή λατρεία.

η. Τὸ θέμα της δυνατότητας ή της ἀνάγκης νέων μελοποιημάτων, πού εἶχε καθορισθῇ ὡς ὑποενόητα ἐνδιαφερόντων της στρογγυλῆς τραπέζης, δὲν συζητήθηκε, ὅπως και τὸ καιριο θέμα της «ψαλτικής πράξεως ἀπὸ ἔποψη ἐρμηνευτική», παρ' ὅλο ὅτι ἐπιδιώχθηκε και με προβολή σχετικῶν διαφορῶν, συγκεκριμένων «θέσεων» της μελοποιΐας, ἀπὸ πρῶτόγραφα των διδασκάλων Πέτρου Πελοποννησίου και των ἐξηγητῶν Χρυσάνθου και Γρη-

γορίου και ἄλλων κωδικογράφων. Εἶναι ὡστόσο προφανές ὅτι στὸ χώρο της τέχνης ή ἀνάπτυξη νέας δημιουργίας και αὐτονόητη εἶναι και εὐπρόσδεκτη, δέδαια στὸ πλαίσιο της ὁμοουσιότητος της παραδόσεως.

θ. Ἡ εὐχάριστη και ἐλπιδοφόρα διαπίστωση ὅτι ἀναδύεται μιὰ νέα γενιὰ ἐρευνητῶν μουσικολόγων-ψαλτῶν πού ἐντρυφοῦν πολὺ δόκιμα στὰ χειρόγραφα της Ψαλτικής Τέχνης και της παντοίας ἐκδεδομένης μουσικῆς δημιουργίας, και πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐκπονοῦν τὶς διδακτορικές τους διατριβές σέ καιρία θέματα της Ψαλτικής Τέχνης, -σημειογραφικά, προσωπογραφικά, μελοποιητικά-μορφολογικά-, στηρίζει και προβάλλει την προσδοκία για μιὰ λαμπρὴ νέα περίοδο στὰ ψαλτικά πράγματα, ἐπ' ἀγαθῷ δέδαια της ὀρθόδοξης ψαλτῆς λατρείας.

ι. Ἡ συμψαλμώδηση ἀπὸ κοινὴ και ἐλεγμένη Φυλλάδα, με τὶς ἀπαραίτητες ρυθμίσεις ὡς πρὸς τούς ρυθμικοὺς πόδες και τὰ ἰσοκρατήματα, ἦταν ή τρανότερη ἀπόδειξη της σοφίας με την ὁποία ἐπινοήθηκε και καθιερώθηκε ή δυσζαντινὴ σημειογραφία, ὡς δυναμική και περιγραφικὴ ἔκφραση των μυχαιάτων συναισθημάτων των ψυχῶν των ψαλτῶν και των πιστῶν στή λατρεία. Οἱ ψάλτες, οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ στοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς ἐπιδαψιλεύει τὸ χάρισμα της καλλιφωνίας και τούς καθιστᾷ μυσταγωγούς στή λατρεία, ὅπου οἱ πιστοὶ ἐμπιστεύονται στὸ λάρυγγά τους την δοξολογία, τούς αἶνους και τὶς δεήσεις τους, εἶναι καλλιτέχνες με λεπτὴ διαίσθηση και μποροῦν, βοηθούμενοι ἀπ' την σοφὴ σημειογραφία και τὸν «νοῦν» της χειρονομίας, νά ψάλλουν με καταπληκτικὴ ὁμοιογένεια ὡς πρὸς την ἔκφραση, τὸ ἦθος και την ρυθμικότητα των ψαλμάτων.

ια. Εὐχὴ κι ἐπιθυμία ὅλων εἶναι νά κατατείνουμε, με περαιτέρω σπουδὴ και συχνὴ σύγκληση Ἡμερίδων-Διημερίδων για εἰδικότερα κάθε φορά θέματα, πρὸς την ὁμοιομορφία της παραδόσεως, και ἀπὸ ἀποψη διδακτικῆς ἀνάγκης και ἀπὸ ἀποψη ψαλτικῆς καθ' αὐτὴν πράξεως.

ιβ. Ἡ πρόταση τοῦ Προέδρου της Ὁργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς και Διευθυντοῦ τοῦ Ἰδρύματος Βυζαντινῆς Μουσικολογίας της Ἐκκλησίας της Ἑλλάδος, Καθηγητοῦ κ. Γρ. Θ. Στάθη, νά καθιερωθῇ ὡς θεσμὸς ή σύγκληση ἀνὰ τριετία, ἀρχίζοντας ἀπ' τὸ

σωτήριοι ἔτος 2003, Πανελληνίου Συνεδρίου μὲ θέμα «*Θεωρία καὶ Πράξις τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης*», τὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ ἐξελιχθεῖ σὲ διεθνές, εἶναι ἓνα στοίχημα ποὺ θὰ κρατᾷ τοὺς ψάλτες καὶ μουσικολόγους σὲ γόνιμη ἀναμονὴ μιᾶς εὐλογημένης, πάλι, συναντήσεως. Ὁ πρῶτος σχεδιασμὸς ἀφορᾷ σὲ τριήμερο ἕως καὶ πενθήμερο συνέδριο, κατὰ τὶς πρωινὲς ὥρες καὶ παράλληλες ψαλτικὲς ἐκδηλώσεις τὰ βραδινά, ἀπὸ Χοροὺς Ψαλτῶν διαφορῶν

πόλεων τῆς Ἑλλάδος. Καὶ πρέπει, καὶ εἶναι δέβαιο ὅτι θὰ φθάσουμε ἐκεῖ, νὰ ἔχουμε τὴ δυνατότητα καὶ τὴν χαρὰ νὰ ἀκοῦμε, ἐπιλεκτικά, καὶ Χορωδίες τῶν ἄλλων ὀρθοδόξων ἢ καὶ μὴ ὀρθοδόξων λαῶν. Ἡ τελευταία μέρα θὰ κατακλείεται μεγαλοφώνως, «ὡς ἐν φωναῖς ὑδάτων πολλῶν λεγόντων, ἀλληλούϊα» τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομα τοῦ «Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος» πάντοτε, νῦν καὶ ἀεί.

